

T.C.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
RESİM BÖLÜMÜ

EKOLOJİ VE SANAT
(ECOLOGY AND ART)

LİSANS BİTİRME ÖDEVİ

Demet TUTAN

Danışman: Doç. Muhammet TATAR

Erzurum

Haziran 2024

TEŞEKKÜR

Eđitim sürecim boyunca sanatçı kiŐiliđiyle bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen tez danıŐmanım Sayın Doç. Muhammet TATAR'a, tım eğitim sũresince yetiŐmeme emek veren ve kaynak taramasında, tezin meydana getirilmesi sũrecince yardımcı olan değerli hocalarıma, desteklerini benden bir an esirgemeyen aileme, beni motive ederek varlıklarını hissettiren fakũlte ve iŐ arkadaşlarıma, bu zorlu sũreçte yũzũmũ gũldũren yeğerim Mehmet Latif ÖZEL'e teŐekkũr ederim.

Demet TUTAN

ÖZ

LİSANS BİTİRME ÖDEVİ

EKOLOJİ VE SANAT

Demet TUTAN

Haziran

2024, 26 Sayfa

Çalışma temel olarak sanatta doğa, yüzyıllardır sanatın konusu olmuş ve 1960'larda sanatçıların galeri ve sanat alanlarına tepkisinden sonra doğanın sanat pratiklerine yansıma biçimi değişmeye başlamıştır. 2000'ler itibaren sanatta doğa daha sık konu edilmiştir. Bu tepkiler sonrasında sanat nesnelere ve mekânlarında değişimler olmuştur. Arazi sanatı (land art), çevre sanatı, ekolojik sanat hareketleri ortaya çıkmış ve bu hareketler ekolojik sorunları sanata dahil etmiştir. Sanatçılar, çalışmalarında doğayı başlarda mekân olarak kullansalar da zamanla çevre duyarlılığı, farkındalık yaratmak amaçlı ilerlemişlerdir. Ekolojik sanat ile antroposen çağının yansımalarını sanat pratiklerinde sıklıkla görmeye başlarız. Bu çalışmada , bu hareketlerin birbirinden farklarını, ilerleyişini yaptığım araştırmalar sonucu sanatçı örnekleriyle sentezleyerek açıklamaktayım. Bu çalışmada doğanın sanata yansımaları Hans Hackee, Joseph Beuys, Alan Sonfist, Vaughn Bell gibi ekolojik sanatta önemli çalışmalar yapan sanatçıların çalışmaları dâhilinde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, landart, , ekolojik, antroposen, sentez.

ABSTRACT

UNDERGRADUATE GRADUATION ASSIGNMENT (ECOLOGY AND ART)

Demet TUTAN

Jun 2024, 26 pages

Nature has been the subject of art for centuries, and after the reaction of artists to galleries and art spaces in the 1960s, the way nature was reflected in art practices began to change. Since the 2000s, nature has been the subject of art more frequently. Following these reactions, there have been changes in art objects and spaces. Land art, environmental art and ecological art movements emerged and these movements incorporated ecological problems into art. Although artists initially used nature as a setting in their works, over time they moved forward to create environmental awareness and awareness. With ecological art, we often begin to see the reflections of the anthropocene age in art practices. In this study, I explain the differences between these movements by synthesizing them with artist examples as a result of my research. In this study, the reflections of nature on art are examined within the works of artists who made important works in ecological art such as Hans Hackee, Joseph Beuys, Alan Sonfist, Vaughn Bell.

Key Words: Ecology, landart, symbol, ecological, anthropocene, synthesis.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	v
BİRİNCİ BÖLÜM	1
Giriş	1
1.1.Eko sanat.....	1
1.1.1.Ekolojik sanat nasıl tanımlanır?.....	1
1.1.2.Ekolojik Denge Nedir?	1
1.1.3.Ekolojik Denge Nasıl Bozulur?.....	2
1.1.4.Araştırmanın Amacı	3
1.1.5.Araştırmanın Yöntemi	3
1.1.6Araştırmanın Bulguları	3
1.1.7.Araştırmanın Sonucu	3
İKİNCİ BÖLÜM	4
GENEL KAVRAMLAR	4
2.1.Ekoloji	4
2.1.2.Ekolojik Sanat	4
2.1.3Landart.....	4
2.1.4.Ekoloji ve Landart	4
2.1.5.Antroposen	5
2.1.6.Ekoloji Antroposen ve Sanat Bağlantısı.....	5
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	9
3.1.Ekolojinin Politik,Sosyolojik ve Siyasi Boyutları.....	9
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	12
4.1.Sanatçıların Ekolojik Sanat İfade Biçimleri	12
SONUÇ.....	18
KAYNAKÇA	20
ÖZGEÇMİŞ.....	21

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Robert Smithson, Sarmal Dalgakıran (Spiral Jetty), 1970, Utah Tuz Gölü, ABD.....	7
Şekil 2. Olafur Eliason, Yeşil Nehir Serisi,1998.....	8
Şekil 3. Agnes Denes, Buğday Tarlası (Wheatfield), 1982, Manhattan / ABD.....	10
Şekil 4. Hans Haacke, 'Grass Grows' (Çim Büyüyor), 1966-1969, (URL 12).....	12
Şekil 5. 'Ren Nehri Arındırma Projesi', Hans Haacke, 1972.....	13
Şekil 6. Joseph Beuys, '7000 Meşe', Almanya, 1982, Yeung, (t.y).....	14
Şekil 7. Yoko Ono, Ex It, 1997-2007.....	15
Şekil-8. Alan Sonfist, Time Landscape (Zaman Manzarası), 2745m2., 1965, 1968.....	16
Şekil 9. "Doğanın Tepkisi".....	17

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL KAVRAMLAR

2.1.Ekoloji

Ekoloji, organizmaların diğer organizmalarla ve etraflarındaki fiziksel ortam ile nasıl etkileşim içinde olduklarını inceleyen bir bilim alanıdır.. Eko sanat akımına dahil olan sanatçılar, genellikle doğal alanları iyileştirmek veya belirli bir soruna dikkat çekmek için üretim yapıyor.

2.1.1.Ekolojik Sanat

Tarihsel gelişimde her daim sanata kaynak oluşturan doğa ve doğa algısı mağara ve tapınaklarda primitif tasvirlerle, mozaiklere, parşömene resmedilmiştir. Manzara görüntülerinin tuvale ve kağıda vb. resmedilmesi ekolojik anlamda pasif ve doğadan uzak çalışmalar olarak kalmıştır. Ancak artan teknolojik ve endüstriyel gelişimlerin bir sonuçları sanatçıların doğaya olan bakış açısını değiştirmiştir. <https://www.ekoloji.com/ekoloji/ekolojik-sanat/>

2.1.3.Landart

1960 yılından itibaren yer, araç, yöntem ve çalışmaların anlamı değişime uğrayarak yeni bir sanatsal yaklaşım oluşturmuştur. “Arazi sanatı” adı verilen sanat yaklaşımı ile doğa görünür olmuştur. <https://www.ekoloji.com/ekoloji/ekolojik-sanat/>

Farkındalık yaratmayı hedef haline getiren yaklaşım yaygınlaşmıştır. Modernist ve elitist anlayışa sahip galerilere tepki olarak alternatif mekan arayışlarına yönelen Land Art sayesinde bir çok fikir türetilmiş ve birçok sanatsal akım var olmuştur. Doğal süreç ve faaliyetleri ekolojik bağlamlara oturtma amacıyla eleştiren, sorgulayan, çözüm projeleri sunan ve sanatsal pratikler geliştiren sanatçılar çevre problemlerini ulusal ve uluslararası gündeme taşımıştır. Kullanılan sanatsal dil ve yöntemler ile dikkatleri çeken yaklaşımlar doğa ve biyolojik sistemlere odaklanmıştır. <https://www.ekoloji.com/ekoloji/ekolojik-sanat/>

2.1.4.Ekoloji ve Landart

Çevresel Sanat / Environmental Art (Arazi Sanatı / Land Art, Toprak Sanatı / Earth Art diye de anılır) denizde, dağda, çölde gerçekleştirilen çalışmalar ve kentsel çevrede gerçekleştirilen uygulamaları da kapsayan geniş bir kavramdır.

Yeryüzü Sanatı, Çevresel Sanat, Ekolojik Sanat gibi başlıklar altında tanımlanan sanatsal hareketlerin kökenlerini oluşturan başlıca sanatçılar; Alan Sonfist, Mierle Laderman Ukeles, Robert Smithson, Ocean Earth, Helen ve Newton Harrison, Agnes Denes, Mel Chin, Joseph Beuys'dur.

2.1.5. Antroposen

Antroposen'in yeni bir çağ olarak nitelendirilmesi bilim insanlarına göre Dünya'nın geri döndürülemez bir değişime girdiği savıdır. Erken Antroposen hipotezi, insanın, başta iklim olmak üzere Yer sisteminin işleyişi üzerinde dönüştürücü bir etkide bulunmaya başladığı dönemin miladını göreceli olarak erken bir döneme, günümüzden yaklaşık 7.000 yıl öncesine tarihlenen (Ruddiman, 2003, s. 55).20 Ara 2022

https://www.google.com/search?q=antroposen&oq=antroposen+&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUqBggAEEUYOzIGCAAQRrg7MgYIARBFGEAYBwgCEAAAYgAQyBwgDEAAAYgAQyBwgEEAAAYgAQyBwgFEAAAYgAQyBwgGEAAAYgAQyBwgHEAAAYgATSAQk2ODIxajBqMTW oAgiwAgE&sourceid=chrome&ie=UTF-8

Antroposen dünyasını yapılandıran gelişmeler sanayi devriminden itibaren yaşanmaya başlamış olsa da, Yer sistemindeki fiziksel-kimyasal-biyolojik mekanizmalarda gözlenen olağanüstü değişimler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir ve bu doğrultuda, Antroposen'in etik ve politik sorumluluğunu geliştirmiş ve geliştirmekte olan ülkeler paylaşmak durumundadır.

2.1.6. Ekoloji Antroposen ve Sanat Bağlantısı

Tarih öncesi devirlerde dürtüsel bir itki ile başlayan hayatta kalma mücadelesi ve türün devamlılığı, eski hastalıklı bir fikrin adeta genetik bir unsur gibi, zaman ve çağ ayırt etmeksizin kendini nasıl başrole koyduğuna, tarihin her çağında tanıklık etmek mümkün. Batı coğrafyasının en önemli devrimlerinden "hümanizm" hareketinin, insan olma durumunu her şeyin üstünde tutma, insanı merkeze koyma düşüncesinin, bugünün batı medeniyetlerinin belkemiğini oluşturduğu söylenebilir. Benzer şekilde tabiata, ağaçların, hayvanların ruhlarına inanılan yerel inançları silip süpüren, ana akım dinlerin, insanı "eşref-i mahlukat" yani yaratılmışların en üstünü olarak tanımlaması, aynı insan merkeziliğinin bir uzantısı. Gezegeni, insan yaşamının koşulsuz hizmetine, sömürüsüne, tahribine her türlü meşru kılan bu zeminlerden hareket eden insan medeniyeti için, çanların çalma saatinde tüm bu kavramaları yeniden tanımlayabilmenin yollarını arama vaktinin geldiğini görüyoruz. Bu nedendir ki, son yıllarda gerçekleşen küresel panellerde, iklim krizi üzerinde oldukça konuşulan bir konu.

Ekolojik mücadele eden kurumların sayısındaki artış, dünyanın dört bir yanındaki çevreci hareketlerin yükselişi, marka ve kurumların ekoloji desteğiyle imal ettikleri yeni imajlar, konunun nasıl tezahür ettiğine ilişkin belli başlı örnekler sayılabilir. Paralel biçimde bilim, felsefe ve sanat alanlarının da ana akım düşüncelerin sarsıldığı ve yeni ilişkisel alanların kurulduğunu söylemek de mümkün. Canlı organizmaların fiziksel çevre ve diğer organizmalarla olan ilişkisi incelen bir bilim dalı olarak ortaya konan ve sonrasında evrim teorisinin açtığı bağlamla insanı da içine dahil eden ekoloji bilimi henüz 1940'lı yıllarda ortaya konulmuştur. Bu ilişkisel bütünlüğünün oldukça geç bir tarihte kendine yer bulduğu göz önüne alındığında, canlıların, doğa ve içerdiği her şeyin uzunca süre nasıl dışsallaştırıldığı anlaşılabilir. Ekolojinin sosyal/toplumsal/felsefi evreninin oluşmasında ise 1964 yılında ABD'li düşünür Murray Boockchin "ekoloji ve devrimci düşünce" makalesi de toplumsal ekoloji teriminin ilk kez kullanılması açısından öncüllerden sayılır. (Oruç, 2017, s.4-14) Adını 1973 yılında Norveç filozof Arne Næss'in yayımladığı aynı adlı makaleden "derin ekoloji" kavramı ise ekoloji, felsefe ve sosyoloji arasındaki bağlar konusunda yeni görüşler ortaya koymuştur.

19. Yüzyılın ilk yarısındaki ekolojik farkındalık dalgasının sanatı da etkilemesi kaçınılmaz olmuştur. Ekoloji "doğa" kavramından farklı olarak, insanı dahil eden bütünsel bir yaklaşım geliştirdiğinden, sanat tarihinde her iki kavramın nasıl yansıdığına dair bir izleğe ihtiyaç vardır. Mağara sanatını ortaya koyan tarih öncesi insanların yaptıkları boğa tasvirlerinin tam bir okumasını yapmak elbet güç, yine de varlıklarını doğayla mücadele üzerine kurdukları düşünüldüğünde, bu tasvirlerin salt resimsel ifadeler içerdiğini söylemek yüzeysel olur. Tarım devrimi sonrası toprağı/doğayı merkeze alan inanç sistemlerinin, destan ve sanatsal yaratılarına doğanın suretini verdiğini söylemek yerinde olacaktır, paralel biçimde göçebe sanatının günlük nesnelere üzerindeki hayvan motifleri de doğanın kaçınılmaz olarak insan yaşantısındaki yerini ifade eder. Şehirlerin, imparatorlukların, ilahi dinlerin varlığı ile beraber, doğanın sanattaki dönüşümü kendine "seyirlik" bir yer açar. Av sahnelerinin betimlenmesi doymayı ve hayatta kalmayı temsil etmekten çok, eril bir zafer duygusu veyahut statünün gücünü gösteren imgeler haline gelir. Natürmort ve manzara resimleri, uzaktan ve estetik arayan bakışın hizmetine sunulmuştur. Sanatçıların yüzünü doğaya çevirdikleri "empresyonizm" gibi akımlarda dahi mesele, doğanın varlığı değil, sanatçının izlenimi ve duygusu üzerinden inşa edilir. Modernizme gelindiğinde de durumun radikal bir değişikliğe uğramadığı, sanatın kendi yapı bozumuyla ilgilendiği söylenebilir.

Etkinliğini bugün de sürdüren avangard akımların öncüllerinin ortaya konduğu 1960'lar ise, büyük sanatsal kırılmalara sahne olmuştur. Sanatın kavramsal bir zemin üzerinden açığa çıkması, geleneksel malzemelerin terki, performanslardan, teknolojik mediyumlara değin, geniş bir malzeme ve konu yelpazesi sunması, sanatçılar için oldukça büyük yenilikler getirmişti. Bu noktada galeri duvarlarını yıkıp geçen sanat yapıtı, kendini konumlandırarak kent meydanı ve kamusal alanların haricinde, varlığını gösterebilecek bir yer buluyordu; arazi. Üstelik bu yapıtlarda malzeme bizzat doğanın kendisi ya da ona yapılacak olan müdahaleydi, belki de akımın öncü sanatçılarından Robert Smithson'ın söylediği gibi artık fırçalarla değil buldozerlerle sanat yapılıyordu. (Antmen, A, 2010, s.251) Öncül sanatçılardan Robert Smithson'ın Utah'ta yer alan Büyük Tuz Gölü'nün içine kaya ve molozları yığarak oluşturduğu "sarmal dalgakıran" yapıtı arazi sanatının karakteristik örneklerin biri olarak görülmektedir.

Şekil 1.

Robert Smithson, Sarmal Dalgakıran (Spiral Jetty), 1970, Utah Tuz Gölü, ABD.

Sanatçının oluşturduğu bu form suların çekilmesiyle kendini iyice açığa çıkararak insanların yürüyerek deneyimlenebildiği bir alana dönüşür. Proje sanatçının da öngördüğü gibi zaman içinde doğal yok oluşa uğrayarak suların içine gömülmüştür. Ancak ne var ki Smithson'ın 1973'te bir uçak kazası sonucu ani ölümü sonrasında, yapıtın kalıcı malzemelerle tekrar inşa edilerek uygulanması, ilk halinden ne kadar çelişkili bir noktaya konumlandığını açıkça gösterir. (Yılmaz, 2013, s. 313)

<https://www.izmir.art/tr/antroposen-caginda-ekolojik-sanat-ve-eylemin-gucu>

Smithson'ın kontrolünün dışında gelişen bu çelişkili durum, arazi sanatının bir çok isminde daha açık çelişkilerle kendini açığa çıkarır. Heizer'in buldozer ve patlayıcılarla araziyi yarararak gerçekleştirdiği çifte yarık çalışması, hem çalışmanın gerçekleştirilmesi için gerekli büyük ölçekli maddi kaynak hem de doğanın kendi imkanının aksine, yıkıcı bir gücün işe koşulmasıyla eleştirilerin odağı olur. Benzer şekilde Olafur Eliason'ın su kirliliğine dikkat çekmek amacıyla 1998'de hayata geçirdiği "Yeşil Nehir Projesi" yoğun yeşil pigmentli boyayla çeşitli kent merkezlerinde yer alan nehirlerin alabildiğine boyanarak renginin değiştirildiği çalışmadır. Her ne kadar boyanın ekolojik açıdan zararsız olduğu iddia edilse de bu ölçekte kullanılan bir miktarın sonuçları hakkında düşünmek gerekir, üstelik nehrin rengini değiştirmenin son derece biçimsel bir görünürlük hatta neredeyse estetik yarattığı da açıkça gözlemlenebilir. Sanatçının 2015 ve 2018 yıllarında Paris ve Londra'da gerçekleştirdiği "Buz Saati" isimli çalışması da paralel gerekçelerle eleştirilen odağı olur. Sanatçının çok büyük maddi kaynaklarla Grönland bölgesinden ilgili şehir merkezlerine getirdiği devasa buzullarla, sergilendikleri noktada günden güne eriyerek izleyicilerin iklim değişikliğini ilk elden deneyimlemeleri amaçlanmıştır. Elbette bu örnekler sayılı popüler sanatçıların yapıtlarını içermiyor, araziye müdahale gerçekleştiren bir çok sanatçı için bu evreni genişletmek mümkün. Söz konusu bu müdahaleleri içeren yapıtlarla arazi sanatına yönelen, kişisel bir tuvalin sanatçı tarafın arzu edildiğince kullanılması eylemine dönüştüğü eleştirisi haklı bir zemine yerleşir. <https://www.izmir.art/tr/antroposen-caginda-ekolojik-sanat-ve-eylemin-gucu>.

Şekil 2.

Olafur Eliason, Yeşil Nehir Serisi, 1998

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.Ekolojinin Politik, Sosyolojik ve Siyasi Boyutları

Doğanın insan eliyle değişimi, binyıllar öncesine dayanan bir olgu olmakla beraber, Sanayi Devrimi sonrası dönemde, yani 250 yıllık kapitalizm sürecinde bu değişim çok hızlı ve giderek yaşamın her boyutunu kuşatıcı bir hal aldı. Ekolojinin sorunsallaştırılıp yoğun biçimde sanatın gündemine girmeye başlaması ise 1960'ların ikinci yarısına rastlıyor. O zamandan bugüne, değişen politik ve sosyal iklime bağlı olarak, dünyada ekoloji eksenli onlarca sergi ve proje gerçekleşti, gerçekleşmeye de devam ediyor. 1960'lar itibarıyla sanatta gelişen bu yeni durum, doğaya insan eliyle verilen zararların hızının, yoğunluğunun ve kapsamının aşırı boyutlara ulaşmasıyla da ilişkili. Bu koşullarda ekoloji odaklı sergilerin, toplumun dikkatinin çevre sorunlarına ve gelecekteki olası tehlikelere çekilmesi gibi bir yararı olabilir mi? Olabilir. Peki ekoloji odaklı oluşu, bir sergi veya projenin perspektifinin, amaçlarının, üretim ve eylem biçiminin irdelenmeyeceği, eleştirilmeyeceği, meşruluk zemininin sorgulanmayacağı anlamına gelir mi? <https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Gallery/sanat-ekoloji.pdf>

Ekolojik sanatın yalnızca sanat nesnesinin biçim ve olduğu şey ile ilgili bir kapı aralamasından çok, gerçekçi ve iyileştirici bir müdahale, samimi bir “eylem” olduğunun altını çizmek gerekir. Sanatçılar ilgili disiplin alanından gelen bilim insanları, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparken; şehirlerin doğal yaşam alanları olduğu bir dünyada tahrip olmuş doğa ve insan bağınyı yeniden onarmanın yollarını da aramışlardır. Macar asıllı sanatçı Agnes Denes'in “Buğday Tarlaları: Yüzleşme” isimli çalışma işte tam da bu şehir- doğa gerilimi üzerinden kurgulanmıştır.

Şekil 3.

Agnes Denes, *Buğday Tarlası (Wheatfield)*, 1982, Manhattan / ABD.

Sanatçı Manhattan'da üstelik de Dünya Ticaret Merkezi ve Wall Street'in yakınındaki 8.000 m²'lik alana buğday ekmiştir. Öncesinde yüksek binaların bulunduğu yıkım sonrası bu alanın, neredeyse sürreal bir manzara niteliği taşıyan buğday tarlalarına dönüşmesi, hem biçimsel hem kavramsal açıdan oldukça etkili bir okuma alanı açar. Bugün sanayi devriminden bu yana sayısı gittikçe artan metropollerin ve şehirleşmenin izinde, bu amansız yapıların bitki örtüsü yani yer zeminini giderek daha fazla işgal ettiği görülmektedir. Bu nedenledir ki, tipik bir şehirlili için ortalama bir yürüyüşte bitki örtüsü ya da doğal alanla karşılaşmak, ancak park ve bahçelerin varlığı ile mümkün hale gelir. Bugün çevredeki herhangi bir yapının, yerinde olmasaydı hangi tür ağaç, bitki ve habitata barındıracağına ilişkin cevap, ancak hayal gücü ve tahminlerle imgelenebilir. Agnes'in buğday tarlası elbette kurgulanmış bir doğal alan, hatta açıkça bir tarım arazisidir. Bu noktada şehirlerin, doğal alanları yok ederek, araziyi betonarme yapılarla işlevsel hale getirmesinin de ötesinde, ekonomik gücün hala metropollerin elinde tutulduğu ve gelir uçurumunun kırsal ile kent arasında büyük bir farklılık gösterdiği kapital yerleşke oluşuna da dikkat çeker. Tüm dünyada, tarım devriminden bu yana, kitleleri doyuran en büyük temel besin kaynaklarının biri olarak bilinen buğday; Agnes'in yapıtında kendi ifadesiyle, evrensel bir sembol, ekonomi, gıda, enerji, ticaret gibi kavramların temsili olduğu şeklindedir (Ünal, 2019, s. 193). Hasadın sonunda Agnes bir tondan fazla ürün elde eder.

Üstelik elde edilen buğday tohumları, Dünya Açlığını Sonlandırmak için Uluslararası Sanat Etkinliği (The Intern'ational Art Show Fort the End Of Worlf Hunger) kapsamında, 28 şehirde sergilenir. Dileyen izleyicilerin tohum alması sağlanarak etkileşimli bir sanat projesi haline gelir. <https://www.izmir.art/tr/antroposen-caginda-ekolojik-sanat-ve-eylemin-gucu>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1.Sanatçıların Ekolojik Sanat İfade Biçimleri

Bu bağlamda birçok sanatçı ekolojik krizin farklı alt başlıklarına odaklanarak, farkındalık yaratmak istemektedir. Ekoloji konusuna değinen sanatçılardan biri de Hans Haacke'dir. Politik içerikli eserleriyle tanınan Hans Haacke'in eserleriyle görünenin altındaki gerçeğe vurgu yaptığı söylenebilir. Toprak sanatıyla bağlantılı olarak sanatçı, 1969'da Cornell Üniversitesinde 'Grass Grows' (Çim Büyüyor) adını verdiği çimenlerle örtülü bir toprak tümsek sergilemiştir. Haacke yaptığı çalışmaların özelliğini kendi ifadeleriyle şöyle açıklamıştır; "Öyle bir şey yap ki doğayla karışsın, sabit kalmasın yerinde, çevresindeki değişikliklere tepki versin... Isıya, sıcaklık değişikliklerine duyarlı bir şeyler yarat, hava akımlarına maruz kalsın yerçekimi gücüne dayansın işleyişi, doğal bir şeyler anlatsın." (Aktaran; Aydın, Zümrüt, 2013:58). Kimyasal kullanmadan galeri mekânında yetiştirilen bu çimenler sanatçı için doğayla sanatsal bir platformda etkileşimde bulunabilmenin bir yoludur. Haacke, doğanın ve sanatın birbirlerine bu kadar yakın olmalarını ve izleyicilerin sadece gözlemlenme değil, dokunarak da doğayı deneyimlemelerini istemiştir. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3251978>

Politik içerikli eserleriyle tanınan Hans Haacke'in eserleriyle görünenin altındaki gerçeğe vurgu yaptığı söylenebilir. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3251978>

Şekil 4.

Hans Haacke, 'Grass Grows' (Çim Büyüyor), 1966-1969, (URL 12).

Hans Haacke 'nin Rhine Water Purification Plant (Ren Nehri Su Arıtma Tesisi ,1972)Haus Lange Müzesi için iki ay süreyle bir proje üretmek üzere davet edilen sanatçı,Ren Nehri'nin kirli suyunu arıtmak için ,kömür ve kum filtreleri bulunan bir kimyasal tesisi kurdu.Japon balıklarının yaşadığı büyük havuza akan su, yaşamı destekleyen bir habitatın teknoloji aracılığıyla kurulabileceğini gösteriyordu.

Ancak endüstriyel ve evsel atıkların neden olduğu kirlenmeyle ilgili sistemsel sorunlara atıfta bulunan proje, restorasyonisteko-estetik yaklaşıma özgü yerel ve yüzeysel bir ortamdandır ibaret değildi. Rhine Water Purification Plant ile aynı sergide yer alan Krefeld Sewage Triptyche'te b(1972) Haacke, Krefeld şehrinden her yıl Ren'e dökülen işlenmemiş pis su miktarını kaydetmişti. Bu kayıt endüstriyel ve evrensel atıkların hacmini , türlerini ve bu atıklara sebep olan büyük şirketlerin isimlerini gösteriyordu. Haacke, eser hakkında yazdığı metinde , Haus Lange Müzesi kamu çalışanları tarafından yönetilen bir belediye kuruluşu olduğu için , projenin bir ekosistemi onarmaktan ibaret olmadığını, aynı zamanda belediyenin (en başta böyle atıklara müsaade ettiği için) nehrin kirlenmesindeki rolünü ifşa etmeyi amaçladığını ifade ediyordu!!!.Projenin adı "gerçek zamanlı bir toplumsal sistem". Proje sadece bozulmuş bir ekosisteme müdahale etmekle kalmadı, aynı zamanda bozulmanın nedenlerini de ortaya koydu ve kamuoyunun dikkatini çevreye verilen zararın politik ve ekonomik boyutlarına çekti. Sanat ve Ekoloji/ Sanat/Yaşam /Üretim-Derleyen/Sunan Eda SEZGİN

Şekil 5.

'Ren Nehri Arındırma Projesi', Hans Haacke, 1972.

Beuys, 1970'lerin ortalarında çevre hareketi dünya çapında ivme kazanmaya başladığında, sonunda doğal dünyaya, hayvanlara ve botaniğe olan yaşam boyu ilgisini sosyal heykel kavramıyla birleştirmeyi başarmıştır. 1982'de Dokümenta 7' de Kassel şehrini 7000 meşe ağacı ile ağaçlandırdığı eyleminde dünyayı yeniden yeşillendirme girişimi ile sağlıklı bir toplum ancak -doğayla kopan bağımlı tekrar inşası ile – yani sağlıklı bir çevre ile mümkündür düşüncesi üzerinde durmuştur.

Şekil 6.

Joseph Beuys, '7000 Meşe', Almanya, 1982, Yeung, (t.y)

7000 Meşe Projesi'nde insanların iyileşebilmesi ve kendilerine yeni ve sağlıklı bir yaşam kurabilmesi için yaşadıkları çevrenin önemi olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle çevrenin de sağlıklı olabilmesi ve doğadan kopuk olmaması gerektiği düşüncesi üzerine odaklanmıştır. Sanatçının sağlıklı bir evren konusunda duyduğu kaygılar onu, her ağaç, her toprak parçasını, henüz kirlenmemiş ırmakları, eski kent merkezlerini korumaya ve bütün plansız yenileme projeleriyle savaşmaya and içmiş Yeşil Hareket'in ve Yeşiller Partisinin kuruluş çalışmalarına katılmaya itmiştir (Atakan, 2008: 79). Beuys'un siyasi kimliği ile sanatçı kimliği iç içe geçmiştir; ekoloji ve çevrecilik ile ilgili düşünce ve eylemleri küresel çevre değişikliğini hayata geçirme konusunda sorumluluk almasına sebep olmuştur. Beuys, doğal süreçleri, sosyal sistemlerin mekânsal yapısı için birer metafor olarak kullanmış ve sıklıkla, sanat yapıcılığı ile organize politik eylemin arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmıştır. 7000Meşe Projesi ile sanatçının politik ekolojiye artan ilgisi somutlaştırılmıştır. Ağaçlar ve beraberindeki bazalttaşlar, Beuys'un çevresel amacının yanı sıra gezegeni dönüştürmek için yaratıcılık ve hayal gücünün gücü için sembolik işaretler olarak hizmet etmiştir.

Yapıtlara verilen anıt statüsü, insanların sanayileşme ile kaybetmeye başladığı doğayı yeniden görmesi, hatırlaması, kültürel mirasların korunmasına dair önemini hatırlaması için önemli bir hareket olmuştur. İzleyici sadece bir sanat nesnesine bakmakla kalmayıp ondan uyandırdığı his, anımsama ile farkındalık kazanabilmektir.

Robert Smithson'ın söylediği gibi artık fırçalarla değil buldozerlerle sanat yapılıyordu. (Antmen, A, 2010, s.251)

Şekil 7.

Yoko Ono, Ex It, 1997-2007

Yoko Ono farklı alanlarda ortaya koyduğu çalışmalarıyla tanınan bir sanatçıdır. Zeytin ağacı ve çeşitli ölçülerde 50 ahşap tabutla yaptığı “Ex It” (1997-2007)adlı çalışması mekâna özgü bir yerleştirmedir. Basit ve kaba işçilikle yapıldığı belli olan tabutlar doğal bir felaket ya da savaş sonrasında aceleyle kurulan bir toplu mezarı çağırıştırır. Kuş sesleri ile hareketlenen mekânda ki her bir tabutun kapağındaki boşluktan uzanan ve gün geçtikçe büyüyen zeytin ağaç ifidanları görülür. Çalışmada tabut ölümü, zeytin ağacı yeniden dirilişi, kuş sesleri ise doğanın gücüne ve enerjisine işaret etmektedir (Bafra ve Colombo, 2016). Sanatçının doğanın gücüne ve enerjisine olan inancı geleceğe dair bir iyimserliği barındırmaktadır <https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/27127/1/Mersinefd.Ekoloji.pdf>

Alan Sonfist, 1965 yılında, tamamlanması 10 yıl süren Manhattan Bölgesi'nde büyük ölçekli bir çalışma yapmıştır. Çalışmasının amacı buradaki 2745 metrekarelik boş alanın eskiden nasıl yemyeşil olduğunu hatırlatmaktır. Sonfist, kamusal alanın böyle dönüşümlerle

değerlendirilmesinin topluma çevre bilincinin yeniden hatırlatacağını düşünmektedir.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3251978>

Şekil-8.

Alan Sonfist, Time Landscape (Zaman Manzarası), 2745m2., 1965, 1968

Ekolojik Sanat'ın Yeryüzü Sanatı'ndan ayrılan en önemli kısmı, **Yeryüzü sanatı**'nın anıtsal bir yapı arayışına girmesi ve ekolojik bir politikayı amaç edinmemesidir. **Ekolojik sanat** ise tamamen aktivist bir tavır sergiler ve doğaya karşı bir sorumluluk bilincine sahip olması gerektiğini savunur. Aynı zamanda ekolojik sanat projeleri çevre bilinci ve insan-doğa ilişkisi üzerine odaklanır.

Şekil 9.

“Doğanın Tepkisi”

İnsanlar üretmeye devam ettiği için Antreposen Çağı sürecin de devam edecektir. İnsan çağı ifadesi kullanılsa da diğer canlılar için acı dönemi ifade etmektedir. Antreposan çağı, insan eliyle tüm doğanın yok edilişi, sanayileşme ,endüstri kültürünün gereğinden fazla tüketime yönlendirmesi gibi etkenler karşısında doğanın çaresizliğine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. “Doğanın Tepkisi” isimli hazırlanan çalışmada doğanın çığılığını ve oluşan dokularda dünyanın, yaşamın, ekosistemin bozulması ve hayatımızdaki büyük engellenemez yok oluş ve boşluğu ifade etmektedir.

SONUÇ

Artan Dünya nüfusu ve yanlış tüketim yöntemleri ile birlikte doğaya verilen zarar gün geçtikçe artmaktadır. Bazı türlerin yok olduğu, iklim sıcaklıklarının normalin üzerinde veya altında seyrettiği günümüz ekolojik sistemi insan yaşamı için de bazı tehlikeleri içinde barındırır bir hal almıştır. Gelecek yüzyılın en büyük rekabet unsurlarının su ve temiz enerji kaynakları üzerine olacağı tartışılırken bir yandan toplum bilinci üzerindeki bilimsel ve sanatsal çalışmaların yoğunluk kazandığı izlenmektedir. Bu bağlamda tüm dünyada bilinçsizce yapılan üretim ve tüketim ilişkisinin neden olduğu iklim değişikliğinin ekolojik sisteme etkilerinin minimum seviyeye indirilmesine yönelik araştırmalar yapıldığı dikkat çekmektedir. Sanatçı için doğa her zaman merak uyandırarak ilham kaynağı olmuştur. Sanatçı ve doğa arasındaki büyümlü etkileşim dünyanın her yerinde olağanüstü yapıtlarla kendini göstermiştir.

Ancak zaman içerisinde sanat alanında doğa unsurunun ele alınışı değişim göstererek farklılaşmıştır. İlk olarak doğanın taklit edilmesi ile başlayan bu birliktelik Rönesans ile birlikte farklılaşmış, 1960 yılında ise ilk temelleri atılan Ekolojik Sanat ile bambaşka bir hal almıştır. Ekolojik sanat pratiklerinde geleneksel teknik ve malzemeler terk edilmiş onun yerini doğal malzemeler almıştır. Doğanın tam olarak kendisini malzeme olarak kullanan sanatçılar doğadaki malzemeleri farklılaştırıp dönüştürerek birer sanat pratiğine dönüştürmüşlerdir. Bu bağlamda sanatçılar ekolojik farkındalığı da daha görünür kılmış ve mücadelede öncü olmuşlardır. Bahsi geçen güncel pratikler bireyden başlayan ve tüm topluma yayılan ekolojik bilinci sanat aracılığı ile izleyici ile buluşturmuş ve günümüz sanatının eleştirel tavrı ile doğaya yepyeni bakış açıları sunmuşlardır.

Sanatçıların galeri ve sanat alanlarına tepkisinden sonra doğanın sanat pratiklerine yansıma biçimi değişmeye başlamıştır. 2000'ler itibaren sanatta doğa daha sık konu edilmiştir. Bu tepkiler sonrasında sanat nesnelere ve mekânlarında değişimler olmuştur. Arazi sanatı (land art), çevre sanatı, ekolojik sanat hareketleri ortaya çıkmış ve bu hareketler ekolojik sorunları sanata dahil etmiştir. Sanatçılar, çalışmalarında doğayı başlarda mekân olarak kullansalar da zamanla çevre duyarlılığı, farkındalık yaratmak amaçlı ilerlemişlerdir. Ekolojik sanat ile antroposen çağının yansımalarını sanat pratiklerinde sıklıkla görmeye başlarız. Bu hareketlerin birbirinden farklarını, ilerleyişini yaptığım araştırmalar sonucu sanatçı örnekleriyle sentezleyerek açıklamaktayım. Bu çalışmada doğanın sanata yansımaları Hans Hackee, Joseph Beuys, Alan Sonfist, Vaughn Bell gibi ekolojik sanatta önemli çalışmalar yapan sanatçıların çalışmaları dâhilinde incelenmektedir.

Ekolojik bilincin daha yaygınlaşması için insanların sanat ve kültür alanı ile yakın temas içerisinde olmaları, bu konunun kamusal alanlara daha çok yayılmasını sağlayacaktır. Bahsi geçen konu ile ilgili yaratıcı alanlarda çalışanların farklı etkinliklerde insanlarla buluşmaları ekolojinin, sürdürülebilirliğin sosyal bir mesele olarak almasını sağlayacaktır. Ayrıca yerel yönetimlerin ekolojik politikalar belirlemeleri sanat ve kültür alanını destekleyerek ekolojik mücadele de önemli bir rol oynamalarını sağlayacaktır. Bu sayede kültür kurumları, sanatçılar ve tasarımcılarla işbirliği geliştirilerek konunun kamusal alana taşınması ve sanat aracılığı ile farkındalık yaratılması sağlanacaktır

Tarihin başından beri insanlığın nabzını tutan sanatsal üretim; tanıklık etme, belgelik olma, açığa çıkarma reflekslerini, eşikten geçilen bir çağda yükselen sesin içinde kendine has bir ton ile katılmanın arzusunu taşıyor gibi görünüyor. Ekolojik sanat/tutum/tavır, tam da bu noktada nasıl bir dünyada ve ne şekilde yaşanabileceği konusunda tarih boyunca sorgulandığı gücüyle, güçlü bir duruş elde etmeyi başarabilir.

KAYNAKÇA

2753735.pdf T. J. Demos, "The Politics of Sustainability: Art and Ecology".

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3251978>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3251978>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3251978>

<https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/27127/1/Mersinefd.Ekoloji.pdf>

<https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Gallery/sanat-ekoloji.pdf>

<https://www.e-skop.com/skopdergi/isimsiz-bildiri-sistem-sanati-uzerine/5556> DO__ANIN
SANATA YANSIMALARI VE EKOLOJ__K SANAT[#1199997]-

<https://www.izmir.art/tr/antroposen-caginda-ekolojik-sanat-ve-eylemin-gucu>

[https://www.sentrum.com.tr/kose-yazilari-ve-blog/blog/ekolojik-denge-
nedir#:~:text=Ekoloji%2C%20ekosistemleri%20inceleyen%20bilimdir.,i%C3%A7in%20kull
an%C4%B1lan%20biyolojik%20bir%20terim](https://www.sentrum.com.tr/kose-yazilari-ve-blog/blog/ekolojik-denge-
nedir#:~:text=Ekoloji%2C%20ekosistemleri%20inceleyen%20bilimdir.,i%C3%A7in%20kull
an%C4%B1lan%20biyolojik%20bir%20terim)